

ПРОЕКТ „СТУДЕНТСКИ ПРАКТИКИ – ФАЗА 2“ – ОПИТ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ВИШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ ЧРЕЗ ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ПРАКТИЧЕСКИ ОПИТ

**Доц. Екатерина Л. Люцканова,
проф. Веселина Р. Иванова**

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

Резюме. Настоящото изследване цели да проучи нагласите и отношението на студентите от Шуменския университет, които участват в проект „Студентски практики – Фаза 2“ (2020 – 2023). Идеята на авторите е да се оценят доколко допълнителната практика е възможност за повишаване компетенциите и уменията на студентите в реална работна среда съобразно спецификата на областта на висше образование, професионалната подготовка на учащите се хора, което, от своя страна, би подобрило качеството на висшето образование. Резултатите от анализа на анкетната карта показват/доказват, че проект „Студентски практики“ е опит за подобряване качеството на висшето образование чрез предоставяне на възможности за придобиване на практически опит.

Ключови думи: практическо обучение; практикант; реална работна среда; ментор; академичен наставник

Министерството на образованието и науката (МОН) за трети пореден път започна изпълнението на проект „Студентски практики“. В рамките на проект BG05M2OP001-2.013-0001 „Студентски практики – Фаза 2“, финансиран по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“, се продължи политиката на МОН във висшето образование, насочена към изграждане на стабилна и ефективна връзка между образователните институции и бизнеса и осигуряване на необходимите кадри за бъдещото развитие на страната.

С предимство в проект „Студентски практики – Фаза 2“ са студентите, които се обучават в област на висше образование 1. Педагогически науки, 4. Природни науки, математика и информатика и 5. Технически науки.

Цели на проект BG05M2OP001-2.013-0001 „Студентски практики – Фаза 2“:

- да се повиши качеството на висшето образование чрез провеждане на практически обучения на студентите в реална работна среда;
- да се улесни преходът от образователните институции към работното място и да се повиши успешната реализация на младите хора на трудовия пазар;
- да се подпомогне и насърчи изграждането на стабилни партньорства между образователните институции и бизнеса;
- да се подпомогне подобряването на качеството на висшето образование чрез предоставяне на възможности за придобиване на практически опит и усъвършенстване на практическите умения на студентите от висшите училища в съответствие с потребностите на пазара на труда;
- да се увеличат стимулите на студентите за участие в допълнително практическо обучение в реална работна среда;
- да се стимулира нарастването на броя на студентите, които си намират работа непосредствено след дипломирането;
- да се осигурят предпоставки за осъвременяване както на учебните планове, като цяло, така и на преподаваните дисциплини, курсове и теми според нуждите на пазара на труда;
- да се подпомогне създаването на устойчиви механизми и възможности на работодателите за подбор на студенти, доказали умения в реална работна среда и за непосредственото им включване на пазара на труда (<https://praktiki.mon.bg/>).

Изпълнението на Проекта ще допринесе за директен диалог между образованието и бизнеса, между теорията и практиката, както и ще осигури обратна връзка от бизнеса към висшите училища за съответствието на съдържанието на учебните планове и програми към нуждите на пазара на труда.

Основният подход за справяне с проблемите в системата на висшето образование е да се изгради двупосочна връзка между пазара на труда и висшите училища. Този диалог може да се постигне чрез ангажираност и обучение на студентите не само в рамките на образователните институции, но и чрез обучения в реална работна среда. Подобна политика следва да се прилага както за областите на висше образование, където липса достатъчен брой обучаващи се студенти, така и за останалите области на висшето образование с оглед повишаване компетентността на завършилите, за тяхната по-лесна реализация на пазара на труда (Angelov 2019, p. 59).

Целта на настоящото изследване е да се разкрият нагласите и отношението на студентите от ОКС „Бакалавър“, ОКС „Магистър“ и ОКС „Професионален бакалавър“, участвали в проект „Студентски практики – Фаза 2“, и да се оцени доколко допълнителната практика е възможност за повишаване на компетенциите и уменията в реална работна среда съобразно спецификата на

областта на висше образование, професионалната подготовка на учащите се хора, което, от своя страна, би подобрило качеството на висшето образование.

Контингентът изследвани лица са студентите, обучавани в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ през учебната 2020/2021, 2021/2022 и 2022/2023 година, които са участвали в проекта и са завършили своето практическо обучение от 240 часа в реална работна среда до началото на анкетното проучване.

Разработеният инструментариум е съобразен с намерението ни за проучване на отношението и оценката на студентите към студентската практика по проекта.

По отношение на избора на формат на анкетната карта, той съответства на стандартите, като в нея са използвани въпросите от финалните отчети, които попълват студента, ментора и академичния наставник, поставени от екипа на Министерството на образованието и науката за проекта. За постигане на поставената цел бе създадена електронна анкетна карта посредством инструмента *Google Forms*, което дава възможност на анкетираните да участват дистанционно в проучването. След попълването на анкетната карта системата автоматично извежда количествените резултати, като осигурява тяхното структуриране по определени параметри.

Разпространението на анкетата се осъществи в периода април – май. Линк за достъп до анкетната карта бе изпратен на електронните пощи на всички студенти, които са включени в проекта, приключили са своето практическо обучение и са налични в базата данни на платформата на проекта. Въпросите, които са поставени в анкетата, са 25.

В анкетната карта беше поставен срок от един месец, от 12.04.2023 г. до 12.05.2023 г., като от 2240 завършили практическо обучение в проучването се включиха 1113 студенти, провели студентска практика и успешно завършили я към момента на разпространението на анкетната карта.

Анализът на резултатите от изследването се осъществи в края на месец май 2023 г. и бе насочен към извеждане на количествените параметри под формата на таблици и графики на резултатите и тяхното интерпретиране от получената информация.

Данни за участниците в анкетирането. Общият брой на анкетираните/направени работни анкети е 1113. По показател пол в анкетата са се включили 886 жени, или 79.6 %, и 227 мъже, което е 20.4% от анкетираните.

Резултатите показват, че 522, или 46.9% от попълнилиите анкетната карта са студенти, обучавани се в ОКС „Магистър“, следвани от студентите в ОКС „Бакалавър“ – 476, или 42.8 %, и студентите с ОКС „Професионален бакалавър“ – 115, или 10.3 %.

Данните за попълнените анкети по факултети са представени в таблица 1.

Таблица 1. Брой попълнени анкетни карти
и тяхното процентно съотношение

№	Основни структурни звена	Брой	%
1.	Педагогически факултет	731	65.7
2.	Факултет по хуманитарни науки	69	6.2
3.	Факултет по природни науки	59	5.3
4.	Факултет по математика и информатика	49	4.4
5.	Факултет по технически науки	90	8.1
6.	Колеж – Добрич	115	10.3
	Всичко приключили	1113	100.0

Анализът на резултатите показват, че: най-голям процент участвали в анкетното проучване са студенти от Педагогическия факултет – 65.7 %, следвани от Колеж – Добрич – 10.3 %, и Факултета по технически науки – 8.1 %, а най-малък процент на участвали в анкетата са от Факултета по математика и информатика – 4.4 %.

По отношение на завършената специалност, статистиката показва следното.

От Педагогическия факултет 731 са анкетирани студенти от следните специалности: „Начална училищна педагогика и чужд език“; „Педагогика“; „Педагогика на обучението по изобразително изкуство“; „Педагогика на обучението по изобразително изкуство – Педагогика на обучението по визуални изкуства – МП: Графика и графична комуникация“; „Педагогика на обучението по изобразително изкуство – Педагогика на обучението по визуални изкуства – МП: Живопис“; „Педагогика на обучението по техника и технологии – МП: Иновации в технологичното обучение и предприемачество“; „Педагогика на обучението по физическо възпитание“; „Педагогика на обучението по физическо възпитание – МП: Физическо възпитание и спорт в училище“; „Предучилищна и начална училищна педагогика“; „Предучилищна и начална училищна педагогика – МП: Иновации в началното образование“; „Предучилищна и начална училищна педагогика – МП: Иновации в предучилищното и началното образование“; „Предучилищна и начална училищна педагогика – МП: Иновации в предучилищното образование“; „Предучилищна и начална училищна педагогика – МП: Начална училищна педагогика и информационни технологии“; „Предучилищна педагогика; Социална педагогика; Социална педагогика – МП: Педагогическа превенция на престъпността и пробационни практики“; „Социална педагогика – МП: Социално-педагогическо консултиране“; „Социални дейности“; „Специална педагогика“; „Специална педагогика – МП: Диагностика и корекция на комуникативни нарушения“; „Специална педагогика – МП: Логопедия“; „Специална педагогика – МП: Ресурсен учител“.

От Факултета по хуманитарни науки 69 са анкетираните студенти от следните специалности: „Английска филология – МП: Езиково обслужване на туризма и бизнеса“; „Педагогика на обучението по история и география“; „История и география“; „Приложна лингвистика (английски и руски език)“; „Геология“.

От Факултета по природни науки 59 са анкетираните студенти от следните специалности: „География и биология“; „География и регионална политика“; „Екология и опазване на околната среда“; „Туризъм“.

От Факултета по математика и информатика 49 са анкетираните студенти от следните специалности: „Икономика“; „Икономика – МП: Управление на проекти и програми“; „Икономика и математика“; „Информатика – МП: Мултимедийни технологии“; „Информатика – МП: Софтуерни технологии“; „Компютърни информационни технологии“.

От Факултета по технически науки 90 са анкетираните студенти от следните специалности: „Геодезия“; „Инженерна логистика“; „Компютърни технологии за автоматизация на производството“; „Комуникационни и информационни системи“; „Сигналноохранителни системи и сигурност“; „Системи за сигурност“.

От Колеж – Добрич 115 са анкетираните студенти от следните специалности: „Информатика и информационни технологии“; „Начална училищна педагогика и информационни технологии“; „Начална училищна педагогика и чужд език“; „Предучилищна педагогика и чужд език“.

Изводът, който може да се направи, е, че най-голям процент на участващите в анкетата – 65.7%, са от специалностите от професионално направление 1.2. „Педагогика“ и 1.3. „Педагогика на обучението по ...“ от Педагогическия факултет, където са и най-много обучаващи се студенти.

Таблица 2. Брой сключени дого вори със студенти по основни структурни звена (към момента на анкетиране)

№	Основни структурни звена	Брой сключени договори
1.	Педагогически факултет	1635
2.	Факултет по технически науки	213
3.	Факултет по хуманитарни науки	171
4.	Колеж – Добрич	124
5.	Факултет по математика и информатика	82
6.	Факултет по природни науки	68
	Всичко сключени договори по ОСЗ	2293

Може да се обобщи, че над 2290 от обучаваните в Шуменския университет студенти изразяват положителното си отношение и подкрепя към идеята за допълнително практическо обучение в реална работна среда извън предвидените часове в учебните планове в различните специалности.

Към момента на анализа на анкетната карта факултетът с най-много сключени договори със студенти е Педагогическият, което е показател за зависимост между брой студенти, провели практическо обучение, и брой попълнени анкетни карти, следвани от Факултета по технически науки с 213 сключени договора, следвани от Факултета по хуманитарни науки, Колеж – Добрич, Факултета по математика и информатика и Факултета по природни науки.

Данните по специалности на приключилите практическо обучение студенти са следните.

Най-активни са студентите от специалностите „Предучилищна и начална училищна педагогика, МП: Иновации в предучилищното образование“ – 327 приключили студенти, специалност „Предучилищна и начална училищна педагогика“ – 213 приключили, специалност „Педагогика на обучението по физическо възпитание, МП: Физическо възпитание и спорт в училище“ – 172 студенти, „Педагогика на обучението по физическо възпитание“ – 115, „Предучилищна педагогика“ – 114, и Социални дейности – 113 приключили студенти от професионално направление 1.2. Педагогика и 1.3. Педагогика на обучението по... и ПН 3.4. Социални дейности.

В Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ се обучават студенти в 21 професионални направления: 1.1. Теория и управление на образованието; 1.2. Педагогика; 1.3. Педагогика на обучението по...; 2.1. Филология; 2.2. История и археология; 2.4. Религия и теология; 3.4. Социални дейности; 3.5. Обществени комуникации и информационни науки; 3.8. Икономика; 3.9. Туризм; 4.1. Физически науки; 4.2. Химически науки; 4.3. Биологически науки; 4.4. Науки за земята; 4.5. Математика; 4.6. Информатика и компютърни науки; 5.3. Комуникационна и компютърна техника; 5.7. Архитектура, строителство и геодезия; 5.13. Общо инженерство; 6.2. Растителна защита; 9.1. Национална сигурност.

По отношение на приключилите студенти по професионални направления статистиката е следната:

Таблица 3. Приключили студенти по професионално направление

№	Професионално направление	Брой приключили
1.	1.1. Теория и управление на образованието	10
2.	1.2. Педагогика	1207
3.	1.3. Педагогика на обучението по...	446
4.	2.1. Филология	53

5.	2.2. История и археология	24
6.	2.4. Религия и геология	44
7.	3.4. Социални дейности	109
8.	3.5. Обществени комуникации и информационни науки	3
9.	3.8. Икономика	30
10.	3.9. Туризм	1
11.	4.1. Физически науки	9
12.	4.2. Химически науки	0
13.	4.3. Биологически науки	13
14.	4.4. Науки за земята	25
15.	4.5. Математика	1
16.	4.6. Информатика и компютърни науки	60
17.	5.3. Комуникационна и компютърна техника	41
18.	5.7. Архитектура, строителство и геодезия	35
19.	5.13. Общо инженерство	94
20.	6.2. Растителна защита	7
21.	9.1. Национална сигурност	28
	Всичко приключили	2240

От началото на проект BG05M2OP001-2.013-0001 „Студентски практики – Фаза 2“ до настоящия момент от различните професионални направления са приключили 2240 студенти. От професионално направление 1.1. Теория и управление на образованието 10 са студентите, провели практическо обучение. От приключилите 1207 от професионално направление 1.2. Педагогика, 1119 студенти са от Педагогическия факултет и 88 студенти от Колеж – Добрич. От професионално направление 1.3 Педагогика на обучението по ..., от 446 приключили студенти 377 са от Педагогическия факултет, 46 са от Факултета по хуманитарни науки, 16 са от Факултета по природни науки и 7 от Факултета по математика и информатика. 65 са студентите от професионално направление 4.6. Информатика и компютърни науки, от които 43 са приключили във Факултета по математика и информатика и 22 от Колеж – Добрич. От всички 7 приключили студенти от професионално направление 6.2. Растителна защита 6 са от Колеж – Добрич и 1 от Факултета по природни науки.

В Педагогическия факултет и Колеж – Добрич се обучават студенти от професионално направление 1.2. Педагогика. Няколко са факултетите, които обучават студенти от професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по...: Педагогическият факултет, Факултетът по хуманитарни науки, Факултетът по природни науки, Факултетът по математика и информатика. Факултетът по математика и информатика и Колеж – Добрич обучават студенти от професионално направление 4.6. Информатика и компютърни науки.

Обучението на студенти от професионално направление 6.2. Растителна защита се осъществява от Факултета по природни науки и от Колеж – Добрич.

Таблица 4. Приключили практическо обучение студенти по основни структурни звена

№	Основни структурни звена	Брой приключили
1.	Педагогически факултет	1613
2.	Факултет по хуманитарни науки	170
3.	Факултет по природни науки	65
4.	Факултет по математика и информатика	78
5.	Факултет по технически науки	199
6.	Колеж-Добрич	115
	Всичко приключили	2240

Анализ на количествените и качествените показатели от анкетната карта

Информираност студентите за практическо обучение

Въпросът „Откъде получихте информация за възможността да участвате в проект BG05M2OP001-2.013-0001 „Студентски практики – Фаза 2“? има за цел да разкрие информационните източници на студентите, включили се в практическо обучение по проект „Студентски практики“ и конкретно – възможностите, които им се предлагат в образователната институция, в конкретния случай за провеждане на практика извън учебния план. Отговорът на зададения въпрос дава възможност да посочат повече от един отговор и поради това в таблицата процентът е по-висок от 100 %.

Таблица 5. Процентно съотношение за всяка алтернатива спрямо общия брой на попълнените анкетни карти (1113)

Откъде получихте информация за възможността да участвате в проект BG05M2OP001-2.013-0001 „Студентски практики – Фаза 2“?	
Отговор	Процент
От университетски преподавател	62.8
От колеги студенти	47.8
От факултетните функционални експерти	8.8
От рекламните материали и съобщения във факултета/медиите	4.0
От...	
Колега от друг университет	0.9
От https://praktiki.mon.bg/	0.9
От обучаващата организация	0.9

Анализът тук показва, че информацията, която е адресирана към обучаваните, а конкретно в случая за възможността за провеждане на студентски стажове, достига съвсем логично до студента чрез университетския преподавател, свързан с процеса на образование във висшето училище. От всички получени отговори 62.8 % са за алтернатива „от университетски преподавател“.

Другият източник на информация са неговите колеги, като от всички получени отговори за алтернатива „от колеги студенти“ са 47.8 % от анкетираните. Това е показател, че висок процент на най-заинтересованите лица по отношение на подготовката в образователната институция са именно студентите, които са в ролята на активни и мотивирани субекти с изразено отношение към повишаване на образователната степен, както и към академичната и професионалната компетентност. Резултат на съвместна ангажираност и интерес е именно и разпространяването на информация помежду им, засягаща различни аспекти от обучението им – в случая практическото обучение.

На трето място се подреждат факултетните функционални експерти с 8.8 %, следвани от рекламните материали и съобщения във факултета/медиите с 4.0 %.

Анкетираните са посочили и друг възможен отговор: колега от друг университет, от <https://praktiki.mon.bg/>, от обучаващата организация и трите отговора с 0.9 %.

Мотивираност на студентите за практическо обучение

На въпроса „Защо решихте да се включите в проект BG05M2OP001-2.013-0001 „Студентски практики – Фаза 2“? участвалите в анкетата имаха възможност да изберат няколко възможни отговора: заради възможността за бъдещо професионално развитие; заради възможността за усвояване на умения в реална работна среда; заради финансов стимул; за да преценя доколко реалната работна среда съответства на избраната от мен специалност; друго. Количествените данни на таблица 6 показват, че водещият мотив за включване на студентите в провеждането на допълнително практическо обучение е „заради възможността за усвояване на умения в реална работна среда“. Тази алтернатива е посочена от 72.6 % от анкетираните.

Повече от половината анкетираните – 56.6 %, откриват в това обучение възможности да покажат своите умения, да бъдат забелязани от работодателите в обучаващите организации, да бъдат оценени и като резултат – да получат шанс за бъдещо професионално развитие.

Близки са резултатите при отговорите, показващи отношението на анкетираните относно това да преценят доколко реалната работна среда съответства на избраната от тях специалност – 23.9 %, и като начин за финансов стимул – 20.4 %.

Таблица 6. Процентно съотношение за всяка алтернатива спрямо общия брой на попълнените анкетни карти (1113)

Защо решихте да се включите в проект BG05M2OP001-2.013-0001 „Студентски практики – Фаза 2“?	
Отговор	Процент
Заради възможността за бъдещо професионално развитие	56.6
Заради финансов стимул	20.4
Заради възможността за усвояване на умения в реална работна среда	72.6
За да преценя доколко реалната работна среда съответства на избраната от мен специалност	23.9
Друго...	-

На въпроса „Как избрахте позицията, на която проведохте практическото си обучение?“ алтернативите, които получават най-много отговори, са, както следва: 77.9 % по специалността, в която се обучавам; 43.4 % по населеното място и след консултация с преподавател от университета – 20.4 %. С близки проценти са по предмета на дейност на работодателя – 13.3 %, и колеги ме насочиха към позицията – 12.4%.

Това потвърждава очакването ни, че за студентите, включили се в допълнително практическо обучение, водеща цел е да обогатят практическите си умения в избраната от тях специалност за реализация чрез изява в реална работна среда. Студентът използва наличните възможности за повишаване на практическите си компетенции и умения единствено ръководен от желанието си за усвояване на уменията в реална работна среда и бъдещо професионално развитие.

Таблица 7. Процентно съотношение за всяка алтернатива спрямо общия брой на попълнените анкетни карти (1113)

Как избрахте позицията, на която проведохте практическото си обучение?	
Отговор	Процент
По специалността, в която се обучавам	77.9
По населеното място	43.4
По предмета на дейност на работодателя	13.3
Колеги ме насочиха към позицията	12.4
След консултация с функционален експерт	2.7
След консултация с преподавател от университета	20.4
Друго...	

На въпроса „По колко обяви кандидатстваште и по колко бяхте одобрен/а?“ може да се приеме, че мнозинството от анкетираните са кандидатствали по една обява и са били одобрени. Това може да се тълкува в няколко посоки, че работодателите посрещат с готовност инициативата за връзката на висшето училище и бизнеса и приемат студенти, желаещи да се обучават в техните обучаващи организации и също така студенти, които кандидатстват, имат ясна представа в каква сфера искат да работят, каква позиция искат да заемат и какво искат да правят.

В стремежа и желанието си за усвояване на умения в реална работна среда и за бъдещото си професионално развитие, студентът използва дадената му възможност за повишаване на уменията и практическите си компетенции чрез включването си в проект „Студентски практики – Фаза 2“. С желание и готовност отделя време за провеждане на практическото си обучение в реална работна среда извън тази, заложена в учебния му план в специалността, в която се обучава.

Удовлетвореност на студентите от администрирането на практическото обучение

Екипът към Министерството на образованието и науката използва специално създадена електронна платформа на проект „Студентски практики“ – Фаза 2“, която ефикасно действа за организирането, контролирането, отчитането на практическото обучение на студентите в реална работна среда.

Таблица 8. Процентно съотношение на утвърдителните и отрицателните отговори към всяка алтернатива спрямо общия брой на попълнените анкетни карти (1113)

Удовлетворен/а ли сте от функционирането на проект BG05M2OP001-2.013-0001 „Студентски практики – Фаза 2“ по отношение на:	
Отговор	Процент
регистрирането в електронната платформа	
да	96.5
не	3.5
достъпното представяне на необходимата информация	
да	94.7
не	5.3
достатъчния брой обяви, съответстващи на изучаваната специалност	
да	85.0
не	15.0
обработката на документи	
да	96.5
не	3.5

Създадената от Министерството на образованието и науката електронна платформа е добра идея за подпомагане реализирането на допълнителното практическо обучение. Създаденият механизъм за включване и участие в проекта дава възможност за по-доброто взаимодействие между работодател, студент и висше училище. Наличието на електронната платформа дава възможност на студента по-лесно да се ориентира в наличната информация и да избере подходящата за него позиция и работодател за подобряване на практическата си подготовка и повишаване на своите компетенции в реална работна среда.

В Шуменския университет администрирането на допълнителното практическо обучение на студентите по проект „Студентски практики – Фаза 2“ се извършва от функционалните експерти и технически изпълнители, включени в проекта.

Таблица 9. Брой утвърдителни и отрицателни отговори към всяка алтернатива и процентно съотношение спрямо общия брой попълнени анкетни карти (1113)

Одобрявате ли административното обслужване от екипа на проекта по факултети по следните дейности:	
Отговор	Процент
насочване към обучаваща организация, респективно позиция, съответстващи на професионалното направление и академичната специалност	
да	94.8
не	5.2
консултации и съдействие по възникнали въпроси във връзка с практическото обучение	
да	96.5
не	3.5
популяризиране на информация по проекта – условия за кандидатстване, цели и задачи на проекта	
да	89.6
не	10.4

Представените резултати в таблицата показват висока удовлетвореност на студентите от административното обслужване на допълнителната практика във висшето училище.

Направените консултации от страна на екипа по факултети при възникнали въпроси във връзка с практическото обучение – 96.5 % са удовлетворени, а 3.5 % не са.

Насочването към обучаваща организация, респективно позиция, съот-

ветстващи на професионалното направление и академичната специалност – 94.8 % удовлетворени и 5.2% не са.

Популяризиране на информация по проекта – условия за кандидатстване, цели и задачи на проекта – удовлетворени са 89.6 %, а 10.4% – неудовлетворени.

Администрирането и организирането на практическото обучение на равнище факултет и университет е осигурило информация за съществуващата възможност и е подпомогнало студентите в процеса на провеждане на практическото обучение. Отчита се и висока удовлетвореност от оказаното съдействие при разрешаване на възникнали въпроси и компетентното насочване към подходяща позиция, отговаряща на академичната специалност и осигуряваща възможност за повишаване конкурентоспособността на студента чрез повишаване на необходимите практически компетенции.

В таблица 10 са отразени резултатите относно удовлетвореността от дейността на функционалния експерт, ролята му като структурно звено в организирането и реализирането на студентската практика. Функционалният експерт е представител от висшето училище, който подпомага, организира и следи за реализацията на дейностите по проект BG05M2OP001-2.013-0001 „Студентски практики – Фаза 2“ в съответното висше училище – партньор по проекта. Високите проценти положителни отговори „да“ са основание да се приеме, че студентите са били запознати с дейността на функционалните експерти и са се допитвали до тях.

Таблица 10. Брой утвърдителни и отрицателни отговори към всяка алтернатива и процентно съотношение спрямо общия брой попълнени анкетни карти (1113)

В какво се изразяваше дейността на функционалните експерти?	
Отговор	Процент
Предоставянето на необходима информация относно етапите на практическото обучение (регистриране в системата на проекта, създаване на профил, коректно попълване на график, регулярно отчитане пред академичния наставник, финален отчет)	
да	95.7
не	4.3
Отстраняването на несъответствия и пропуски, възникнали при реализацията на практическото обучение	
да	88.7
не	11.3
Насочването към подходящ академичен наставник	
да	86.1

не	13.9
Обсъждане на съвместимостта на избраната обява и академичната специалност	
да	89.6
не	10.4

Регистриране в системата на проекта, създаване на профил, коректно попълване на график, регулярно отчитане пред академичния наставник, финален отчет са дейностите, които анкетираните са имали необходимост от експертно съдействие от страна на функционалния експерт. Подпомагането и насоката са именно в контекста на организирането и провеждането на студентска практика извън предвидената в учебните планове и организирана от основните структурни звена към университета.

Оценка на взаимодействията в процеса на допълнителното практическо обучение

В таблица 11 са отразени резултатите, отнасящи се до това дали преподавателят от университета – академичният наставник, е необходим по отношение на: комуникацията с ментора; отделеното време, проявеното внимание и отзивчивост; извършения контрол и оценка; осъществяването на навременни консултации и съдействие; прегледа и корекцията на програмата за практическото обучение за съответствие с позицията и специалността на обучение в университета; инструктажа за провеждане на практическото обучение – ясен, точен, конкретен, запознаването със същността и особеностите на студентската практика.

Таблица 11. Брой утвърдителни и отрицателни отговори към всяка алтернатива и процентно съотношение спрямо общия брой попълнени анкетни карти (1113)

Удовлетворен/а ли сте от взаимодействието с академичния наставник по отношение на:	
Отговор	Процент
комуникацията с ментора	
да	98.3
не	1.7
отделеното време, проявеното внимание и отзивчивост	
да	95.7
не	4.3
извършения контрол и оценка	
да	99.1
не	0.9

осъществяването на навременни консултации и съдействие	
да	98.3
не	1.7
прегледа и корекцията на програмата за практическото обучение за съответствие с позицията и специалността на обучение в университета	
да	96.5
не	3.5
инструктажа за провеждане на практическото обучение – ясен, точен, конкретен	
да	99.1
не	0.9
запознаването със същността и особеностите на студентската практика	
да	97.4
не	2.6

Данните на анкетираните от таблица 11 показват висока удовлетвореност от академичния наставник и разкриват действително, че той е ангажиран със студента в процеса на практическото му обучение по проект „Студентски практики“. Резултатите от анкетата показват, че взаимодействието между академичния наставник и студента се отличава с извършен контрол и оценка, както и ясен, точен и конкретен инструктаж за провеждане на практическото обучение – 99.1 %, добра комуникация с ментора и осъществяването на навременни консултации и съдействие – 98.3%.

Въпреки помощта на функционалните експерти, насочващи студента в практическото обучение в реална работна среда, е необходимо включването и на фигурата академичен наставник, който се явява медиатор между академичната и производствената среда. Учебната среда е мястото, където студентът повишава своята образователна степен чрез получаване на академични знания и умения, предвидени в процеса на обучение, и производствената среда, в която студентите повишават практическите си компетенции чрез личната ангажираност в реална работна среда. Академичният наставник е университетски преподавател – специалист, който може да прецени дали програмата на практическото обучение отговаря на академичната област на студента.

Оценката на анкетираните студенти относно създадените благоприятни условия в обучаващата организация е показател за качеството на практическото им обучение. Организацията работодател е среда, която осигурява професионален климат, където практикантът в рамките на 240 часа в реална работна среда има възможност да усвои необходимите качества и умения.

Таблица 12. Брой утвърдителни и отрицателни отговори към всяка алтернатива и процентно съотношение спрямо общия брой попълнени анкетни карти (1113)

Създадени ли бяха благоприятни условия в обучаващата организация по отношение на:	
Отговор	Процент
осигуреното работно място в обучаващата организация	
да	96.5
не	3.5
достъпа до обекти и документи	
да	93.9
не	6.1
необходимите материали и ресурси	
да	97.4
не	2.6
съобразяването с личната ангажираност при договаряне на графика	
да	93.0
не	7.0
коректността на обучаващата организация	
да	98.3
не	1.7

Отчита се висок процент на коректност на обучаващата организация – 98.3%, и от съществено значение за повишаване компетенциите на студента чрез включването му в реалната работна среда е именно нейната осигуреност с необходимите материали и ресурси – 97.4 %. Осигуреното работно място в обучаващата организация като условие за повишаване качеството на извършваната работа – 96.5 %. Пряк ръководител и наставник на студента в работната среда в организацията работодател това е менторът. Академичният наставник едновременно с ментора извършват контрол, отчитане и удостоверяване на практическото обучение на студента, но за разлика от университетския преподавател, който наблюдава и подпомага, представителят на работодателя организира обучението в институцията.

Мнението на анкетиранияте студенти по въпроса „С какво свързвате дейността на ментора?“ е отразено в таблица 13, където менторът е професионалист, който:

– отделя достатъчно внимание и се отнася с необходимото отговорно отношение към студента – 98.3%;

– хармонизира задачите от реалния работен процес с целите и задачите на обучението по специалността в университета, т.е. успява да намери баланс

между университета и работния процес – 97.4 %;
 – осъществява нужния контрол и присъствието в обучаващата организация
 – 96.5 %.

Таблица 13. Брой утвърдителни и отрицателни отговори към всяка алтернатива и процентно съотношение спрямо общия брой попълнени анкетни карти (1113)

С какво свързвате дейността на ментора?	
Отговор	Процент
Проявеното внимание и отговорно отношение	
да	98.3
не	1.7
Хармонизирането на задачите от реалния работен процес с целите и задачите на обучението по специалността в университета	
да	97.4
не	2.6
Социалните взаимодействия в производствената среда	
да	93.9
не	6.1
Организирането и контрола на присъствието ви в обучаващата организация	
да	96.5
не	3.5

Вниманието и отговорното човешко отношение на ментора към студента показва взаимодействието ментор – студент. Контролът и добрата организация по отношение на практическото обучение на практиканта в организацията работодател е предпоставка за удовлетвореност от практическото обучение на студента в реална работна среда.

„Удовлетвореността от взаимодействията, които са реализирани в процеса на практическото обучение на студента, показва, че за обучаваните при повишаване на практическите компетенции и умения от значение са взаимоотношенията както с представителите на висшето училище, така и с работодателите. Тяхната ангажираност към процеса, напътствията, подкрепата, контролът и оценката влияят върху отношението и нагласата на студента. Инструктажът, консултациите и отстраняването на несъответствия или допуснати грешки са необходими за осъзнаването на последиците от практическото обучение и на ефекта им върху бъдещата професионална организация“ (Dzorigova 2016, p. 58).

На въпроса „Как оценявате „ролята“ си на практикант в обучаваща организация, в която проведох практическото си обучение?“ в таблица 14,

87.4% са отчели, че са активно присъстващи и участващи в разнообразието от дейности. Тази удовлетвореност може да се приеме като обобщена оценка на смисъла от участие на студентите в допълнителното практическо обучение, което им дава университетът чрез проект „Студентски практики – Фаза 2“.

Личната ангажираност на студента практикант в организацията работодател е показател доколко той е успял да се ангажира с дейностите в нея и да се впише в работния процес.

Таблица 14. Процентно съотношение към всяка алтернатива спрямо общия брой попълнени анкетни карти (1113)

Как оценявате „ролята“ си на практикант в обучаваща организация, в която проведох практическото си обучение?	
Отговор	Процент
Като активно присъстващ и участващ в разнообразието от дейности.	87.4
Като пасивно присъстващ в ролята на наблюдател.	9.7
Друго...	
И двете. Тъй като по време на началния етап от практиката се запознавах с доста тънкости на средата и дейностите.	0.9
Като активно присъстващ, наблюдаващ и понякога участващ в дейностите.	0.9
Беше по време на ковид, нямаше голям избор на участия.	0.9

В секция „друго“ – общо 2.7% от анкетиранията са отговорили, както следва:
 – 0.9 %, и двете, тъй като по време на началния етап от практиката се запознавах с доста тънкости на средата и дейностите;

– 0.9 %, като активно присъстващ, наблюдаващ и понякога участващ в дейностите;

– 0.9 %, беше по време на ковид, нямаше голям избор на участия.

„Проектът се стреми към подпомагане и подобряване качеството на висшето образование чрез предоставяне на възможност за придобиване на практически опит и усъвършенстване на практическите умения на студентите от висшите училища в съответствие с тяхната академична област и изискванията на пазара на труда. Това е полезен период, който би помогнал за адекватна ориентация от студентите и подходящ подбор на кадри от работодателите“ (Dzhorova 2016, p. 62).

Ефективност на допълнителното практическо обучение

Резултатите от въпроса „След приключване на практическото обучение:“ са отразени в таблица 15.

Таблица 15. Брой утвърдителни и отрицателни отговори към всяка алтернатива и процентно съотношение спрямо общия брой попълнени анкетни карти (1113)

След приключване на практическото обучение:	
Отговор	Процент
получих предложение за стаж	
да	19.1
не	80.9
получих допълнително възнаграждение	
да	20.0
не	80.0
започнах работа	
да	12.2
не	87.8
получих предложение за работа	
да	15.7
не	84.3

Сред анкетиранияте най-голям процент са получили допълнително възнаграждение – 20.0 %. Това може да се счете като правилен подход от страна на работодателя, а именно чрез допълнителния финансов стимул да успеят да привлекат практикантите към своя екип в обучаващата организацията.

19.1 % от анкетиранияте са получили предложение за стаж, което е свързано с присъствие на студента в организацията работодател за определен период и при определени условия.

От анкетиранияте 15.7 % са получили предложение за работа. Може да се обобщи, че човек получава предложение за работа, когато покаже, че е подготвен, с желание за работа.

Данните от направеното проучване показват, че студентите отчитат висока удовлетвореност, от което може да се направи извод, че идеята за допълнително практическо обучение на студентите по проект „Студентски практики“ е успешна, работеща идея и модел на допълнително обучение за студентите и за работодателите.

Изводът, който може да се направи от настоящото проучване, е, че съществува взаимна връзка между теорията в университет и практиката в обучаващата организация; между работодателя, който оценява студента, и студента, който попада в реална работна, и не на последно място е бизнесът с образованието – търсените специалности от пазара на труда и предлаганите такива от висшето училище.

Таблица 16. Брой утвърдителни и отрицателни отговори към всяка алтернатива и процентно съотношение спрямо общия брой попълнени анкетни карти (1113)

Придобитите знания по специалността помогнаха да изпълнявам възложените задачи по време на практическото обучение в реална работна среда:	
Отговор	Процент
да	92.9
не	6.2
от части	0.9

92.9 % от анкетираните са отговорили утвърдително, че придобитите знания по специалността са помогнали да изпълняват възложените задачи по време на практическото обучение в реална работна среда. Допълнително практическо обучение на студентите по проект „Студентски практики“ дава възможност да се придобият допълнителни знания, но и да се придобие и ясна представа за реалната работна среда, която може да бъде полезна за в бъдеще.

Таблица 17. Брой утвърдителни и отрицателни отговори към всяка алтернатива и процентно съотношение спрямо общия брой попълнени анкетни карти (1113)

Знанията, които придобивам във висшето училище по специалността, са достатъчни за провеждане на практика в реална работна среда:	
Отговор	Процент
да	75.2
не	23.0
Друго	
Знанията са добра отправна точка за провеждане на практиката.	0.9
Да, винаги може да се научи нещо ново, по време на практиката в реална среда.	0.9
Да, допълнителни квалификационни обучения.	0.9
Изобщо не е достатъчно, много излишна информация в лекции, която не е свързана с работата в детска градина.	0.9
Да, но винаги има нужда от допълнителни насоки и време за обучение в реалната работна среда.	0.9

Отчита се висок процент на утвърдителните отговори – според 75.2 % от анкетираните студенти знанията, които придобиват във висшето училище по специалността, са достатъчни за провеждане на практика в реална работна среда, като 23.0 % от общо анкетираните отговорят отрицателно. В анкетната карта бе дадена възможност на анкетираните да

посочат друга алтернатива извън отговора „да“ и „не“. 4.5 % са посочили, че: знанията са добра отправна точка за провеждане на практиката; да, винаги може да се научи нещо ново, по време на практиката в реална среда; да, допълнителни квалификационни обучения; изобщо не е достатъчно, много излишна информация в лекции, която не е свързана с работата в детска градина; да, но винаги има нужда от допълнителни насоки и време за обучение в реалната работна среда.

Таблица 18. Брой утвърдителни и отрицателни отговори към всяка алтернатива и процентно съотношение спрямо общия брой попълнени анкетни карти (1113)

По време на практиката придобих нови практически знания и умения, свързани с обучението ми по специалността:	
Отговор	Процент
да	94.7
не	5.3
друго	0.0

Реалната работна среда дава възможност на студентите да придобият нови знания и умения, свързани с обучението по специалността, са отговорили 94.7% от анкетираните на въпроса „По време на практиката придобих нови практически знания и умения, свързани с обучението ми по специалността“.

Таблица 19. Брой утвърдителни и отрицателни отговори към всяка алтернатива и процентно съотношение спрямо общия брой попълнени анкетни карти (1113)

Удовлетворен ли сте от участието си в студентска практика?	
Отговор	Процент
да	97.3
не	2.7
Ако отговорът е не, моля посочете причина.	0.0

На въпроса „Удовлетворен ли сте от участието си в студентска практика?“ в таблица 19, близо 100 % от анкетираните са удовлетворени от участието си в студентската практика по проект „Студентски практики“. На алтернативата „да“ са отговорили 97.3 %. Чрез включването в проект „Студентски практики“ се дава възможност на висшето училище да си „свери часовника“ относно наученото в университета и доколко висшето училище предлага специалности с търсени специалисти. Към настоящия момент анкетната карта ни даде възможност да отчетем полезността на проекта за университета, за студентите и за обучаващата организация.

Таблица 20. Брой утвърдителни и отрицателни отговори към всяка алтернатива и процентно съотношение спрямо общия брой попълнени анкетни карти (1113)

Достатъчна ли е продължителността от 240 часа за провеждане на практика в реална работна среда?	
Отговор	Процент
да	76.1
не, необходими са повече часове	23.9

На въпроса „Достатъчна ли е продължителността от 240 часа за провеждане на практика в реална работна среда?“, 76.1 % от анкетираните са отговорили с „да“. Немалък процент от анкетираните – 23.9 %, смятат, че са необходими повече от 240 часа за провеждане на практиката в реална работна среда. Това показва, че на студентите им е необходимо повече практическо обучение в реална работна среда.

Таблица 21. Брой утвърдителни и отрицателни отговори към всяка алтернатива и процентно съотношение спрямо общия брой попълнени анкетни карти (1113)

Съобразен ли е размерът на стипендията с продължителността и вида на практиката от 240 часа?	
Отговор	Процент
да	58.4
не, стипендията трябва да бъде по-голяма	41.6

Едва 16.8 % е разликата между положителния и отрицателния отговор на въпроса „Съобразен ли е размерът на стипендията с продължителността и вида на практиката от 240 часа?“. 58.4 % смятат, че 600 лв. е достатъчен размер на стипендията за продължителност на практическото обучение в реална 240-часова среда, но немалък процент – 41.6, смятат, че той е недостатъчен.

„Това е допълнителен финансов стимул за участието на тези студенти в цялостния процес по изграждане и последващо надграждане на връзката „висше образование – пазар на труда“ (Angelov 2019, 64).

Таблица 22. Брой утвърдителни и отрицателни отговори към всяка алтернатива и процентно съотношение спрямо общия брой попълнени анкетни карти (1113)

Бихте ли предложили на ваши познати и/или състуденти да участват в студентски практики?	
Отговор	Процент
да	97.3
не	2.7

На въпроса „Бихте ли предложили на ваши познати и/или състуденти да участват в студентски практики?“ 97.3% от анкетираните дават утвърдителен отговор, което показва, че висок е процентът на студентите, удовлетворени от практическото обучение в организацията работодател и това им дава основание да предложат/препоръчат на свои колеги да се включат в проекта, тъй като участието в проекта ще усъвършенства техните умения и опит, но и възможност за намиране на работа след приключване на своето обучение в университета.

В заключение може да се обобщи, че практическото обучение на студентите извън учебните планове е възможност за подобряване и повишаване на уменията на студентите в практиката.

Чрез анкетното проучване се доказва, че чрез включването на студентите в реална работна среда може да се постигне подобряване на качеството на образованието чрез усъвършенстване на практическите умения и опит. Практическото обучение дава възможност на студентите за намиране на работа непосредствено след приключването на обучението или след дипломирането. Реализирането на платените студентски практики може да компенсират недостатъчния брой часове за практическо обучение, предвидени по учебен план във висшето училище по съответните специалности.

Може да се отчете, че като допълнителен стимул за включване в студентските практики извън тези по учебен план е възнаграждението, което студентите получават. Анализът показва, че е висока удовлетвореността на студентите от академичния наставник, което е предпоставка за удовлетвореност от практическото обучение, както и че взаимодействието между висшето училище и бизнеса е от полза както за студентите, така и за работодателите.

ЛИТЕРАТУРА

ДЖОРОВА, Б., 2016. Проект „Студентски практики“ – успешен опит за допълнително практическо обучение. *Педагогика*, Т. 88, №1, с. 41 – 70. ISSN 0861-3982.

АНГЕЛОВ, А., 2019. Проект „Студентски практики“ – финансов механизъм за изграждане на устойчива връзка между висшето образование и пазара на труда. *Бизнес управление*, Т. 4, с. 58 – 76. ISSN 0861-6604.

Websites

Сайт на Проект BG05M2OP001-2.013-0001 „Студентски практики – Фаза 2“ [20.05.2023]. Available from: <https://praktiki.mon.bg/>.

Информация за Студента. [20.05.2023]. Available from: <https://praktiki.mon.bg/pages/infostudent>.

Информация за Обучаващата организация. [20.05.2023]. Available from: <https://praktiki.mon.bg/pages/infooo>.

Информация за Менторите. [20.05.2023]. Available from: <https://praktiki.mon.bg/pages/infomentor>.

Цели на проекта. [20.05.2023]. Available from: <https://praktiki.mon.bg/pages/purpose>.

Ръководства за работа [20.05.2023]. Available from: <https://praktiki.mon.bg/arti/>.

Речник на думите в българския език. [20.05.2023]. Available from: <http://rechnik.info/%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0>.

REFERENCES

DZHOROVA, B., 2016. Student Practices Project – a Successful Attempt at Additional Practical Training of Young Specialists. *Pedagogika-Pedagogy*, vol. 88, no. 1, pp. 41 – 70. ISSN 0861-3982.

ANGELOV, A., 2019. Proekt „Studentski praktiki“ – finansov mehanizam za izgrazhdane na ustoychiva vrazka mezhdu vissheto obrazovanie i pazara na truda. *Biznes upravlenie*, vol. 4, pp. 58 – 76. ISSN 0861-6604.

PROJECT “STUDENT INTERNSHIPS – PHASE 2” – AN ATTEMPT TO IMPROVE THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION BY PROVIDING OPPORTUNITIES TO GAIN PRACTICAL EXPERIENCE

Abstract. The present study aims to investigate the attitudes of Shumen University students participating in the Student Internships – Phase 2 project (2020 – 2023). The idea of the authors is to evaluate to what extent the additional practice is an opportunity to increase the competencies and skills of the students in a real working environment according to the specifics of the field of higher education, the professional training of the students, which in turn would improve the quality of higher education.

The results of the questionnaire analysis show/prove that the “Student Practice” project is an attempt to improve the quality of higher education by providing opportunities to gain practical experience.

Keywords: practical training; intern; real work environment; mentor; academic mentor

Dr. Ekaterina Lubomirova Lutskanova, Assoc. Prof.

ORCID iD: 0000-0003-2514-1056

Prof. Veselina R. Ivanova

ORCID iD: 0000-0003-0367-3967

Department of Special and Social Pedagogy

Faculty of Education

Konstantin Preslavsky University of Shumen

22, Cherveni eskadroni St.

9700 Shumen, Bulgaria

E-mail: e.lyutskanova@shu.bg

v.ivanova@shu.bg